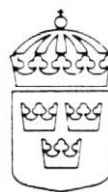

Motion till riksdagen

1989/90:Jo883

av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m)

Miljöfrågor

Mot.
1989/90
Jo883

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Hoten mot atmosfären	3
2.1 Växthuseffekten	3
2.1.1 Växthusgaserna	3
2.1.2 Åtgärder för att förhindra växthuseffekten	5
2.1.3 De svenska koldioxidutsläppen	6
2.1.4 Övriga åtgärder	7
2.2 Bekämpa luftföroreningarna	8
2.2.1 Hindra förorening	9
3. Hoten mot haven	10
3.1 Fosfor och kväve	12
3.2 Miljögifter	14
4. Minska den negativa miljöpåverkan	14
4.1 Allmän inledning	14
4.2 Ekonomiska styrmedel	15
4.2.1 Inför miljöavgifter	15
4.2.2 Pröva handelen med utsläppstillstånd	15
4.2.3 Bättre lagstiftning	16
4.3 Industrin och miljön	17
4.4 Energiproduktionen och miljön	18
4.4.1 Dagens energiproduktion	18
4.4.2 Alternativen till kärnkraft	18
4.4.3 Kärnkraftsutvecklingens miljökonsekvenser	19
4.5 Ett miljövänligt transportsystem	20
4.5.1 Personbilar	20
4.5.2 Kringfartsleder och modern trafikstyrningsteknik	21
4.5.3 Transporternas miljöpåverkan	22
4.5.4 Järnvägar	22
4.5.5 Kollektivtrafiken i tätorterna	23
4.5.6 Flygtrafiken	23
4.5.7 Sjöfarten	23
4.5.8 Internationellt arbete	23
4.5.9 Teknisk utveckling	24

4.6 Hushållen och miljön	24	Mot. 1989/90
4.6.1 Bättre miljöinformation	24	Jo883
4.6.2 Avfall och kemikalieanvändning	24	
4.6.3 Minska radonfaran	25	
4.7 Jordbruket och miljön	25	
5. Hemställan	26	

1. Inledning

Miljöfrågorna kan ses och måste ses ur många perspektiv. Viss miljöpåverkan kan ha en mycket lokal karaktär, medan annan påverkan får globala effekter. Miljöstörande verksamhet kan ge effekter på såväl kort som lång sikt. Olika miljöeffekter samverkar. Kunskapen om de komplicerade samband som styr detta skeende är fortfarande bristfällig. Forskning och utvecklingsinsatser på miljöområdet har avgörande betydelse. Orsakerna måste klarlagas för att rätt åtgärder skall kunna sättas in i rätt tid.

Miljöproblemen har, framför allt under de senaste 25 åren, ändrat karaktär på många sätt. Uppmärksamheten har förskjutits från lokala till regionala miljöfrågor. Successivt har det dessutom skett en stark förskjutning mot de globala aspekterna. Miljöförstöring i en region drabbar andra regioner på samma sätt som miljöförstöring i ett land drabbar andra länder. Miljöproblemen kan därför inte lösas genom ensidiga nationella insatser. Miljöfrågorna måste lyftas upp på ett internationellt plan. De flesta miljöproblemen måste lösas genom kraftfulla internationella insatser, något som vi utvecklar i vår partimotion om miljö.

2. Hoten mot atmosfären

2.1 Växthuseffekten

Växthuseffekten anges numera allmänt som det största globala miljöhotet. Om inget görs kommer jordens grundläggande levnadsbetingelser att försämrats dramatiskt under de kommande decennierna. I Villach 1985 redovisades effekterna av en ökad koncentration av växthusgaser. Denna konferens på hög vetenskaplig nivå säger att världen inom en 100-årsperiod kommer att drabbas av en temperaturhöjning på mellan 1,5 och 4,5 grader. Denna temperaturhöjning kan komma att leda till nedsmältning av polarisarna. Vattennivan kan komma att höjas med över en meter. Laglänta områden kommer då att läggas under vatten. Ändrade nederbördsförhållanden kan komma att få långtgående konsekvenser. Tillgången på yt- och grundvatten kan förändras. Stora omställningar inom jordbruksproduktionen liksom förändringar av de naturliga ekosystemen kan förväntas om temperaturen skulle höjas. Stora områden kan drabbas av extrem torka. Ökenutbredningen skulle förvärras.

En av vår tids viktigaste uppgifter är, enligt vår mening, att avvärja detta hot.

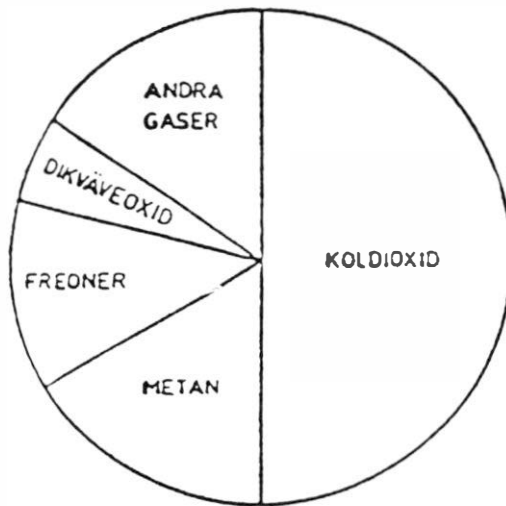
2.1.1 Växthusgaserna

Det är i huvudsak fyra slags gaser, som bidrar till växthuseffekten: koldioxid, metan, dikväveoxid (lustgas) och CFC (freoner). Dessa växthusgaser har förmågan att släppa igenom den kortvägiga solstrålningen från rymden, men absorberar eller reflekterar den långvägiga varmestralningen från jordytan. Resultatet är en önskad temperaturhöjning på jorden, som på sikt får förödande konsekvenser.

Diagram 1

Mot. 1989/90
Jo883

Förväntat relativt bidrag
till växthuseffekten från
olika gaser.

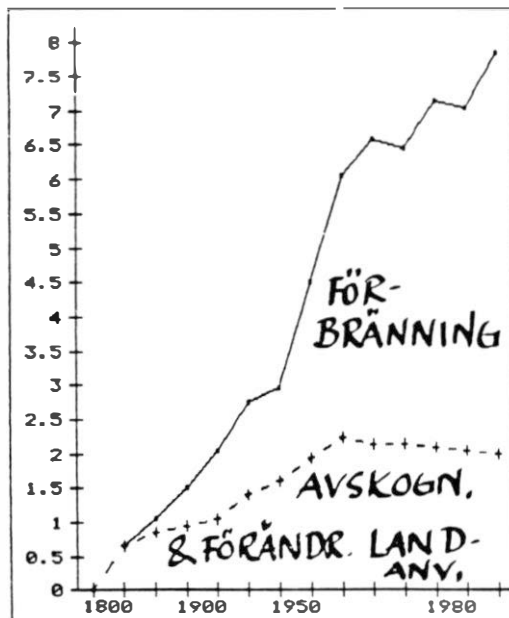

Källa: Rhode 1989

Den helt dominerande växthusgasen är alltså koldioxid. Utsläppen av koldioxid härrör framför allt från förbränning av fossila bränslen (kol, olja och naturgas). Utsläppen har ökat sedan mer än hundra år tillbaka och särskilt kraftigt sedan andra världskrigets slut.

Diagram 2

Koldioxidemissionen i världen
(miljoner ton kol per år)

Källa: IVL

De globala utsläppen av koldioxid från användning av fossila bränslen är cirka 5,5 miljarder ton per år, räknat som kol. Nedhuggning av skogar och en förändrad markanvändning beräknas ge ett tillskott av 1–2 miljarder ton kol per år.

Mot. 1989/90
Jo883

Räknat per energienhet är koldioxidutsläppen från koleldning omkring 20 procent högre än från oljeeldning och omkring 60 procent högre än från gaseldning. Vid förbränning av biomassa bildas koldioxid. Motsvarande mängd koldioxid binds emellertid när biomassan bildas. Vid beräkningar brukar därför utsläppet av koldioxid sättas till noll.

Metan bildas i olika naturliga processer, t.ex. i kärr och myrar. Mänskliga aktiviteter som ger metangasutsläpp är förbränning av biomassa, utvinning av naturgas, odling av ris, boskapsskötsel och utsläpp från avfallsdeponier. De utsläpp av dikväveoxid, som förorsakas av mänsklig verksamhet härrör bl.a. från förbränning av kol, olja och biomassa. En mindre del kommer från gödningsmedel.

Freonerna har en stark klimatpåverkande effekt. Internationella överenskommelser har nu träffats om att kraftigt minska freonanvändningen. Dessa överenskommelser har träffats, inte primärt för att freonerna påverkar klimatet utan för dess uttunnande effekt på ozonlagret.

2.1.2 Åtgärder för att förhindra växthuseffekten

Efter Brundtlandkommissionens varningar för växthuseffekten 1987 har flera internationella konferenser uppmärksammat detta miljöproblem. EG-kommissionen har i en omfattande rapport bl.a. citerat följande beskrivning från Torontokonferensen 1988, där 300 vetenskapsmän och politiker deltog:

Människorna driver fram ett väldigt, oavsiktligt, globalt genomträngande experiment vars yttersta konsekvens kan bli en katastrof, som endast överträffas av ett globalt kärnvapenkrig. Jordens atmosfär håller på att förändras i en exemplöst stor skala och med hög hastighet genom föroreningar från mänskliga aktiviteter, ineffektiv användning av förorenade fossila bränslen och effekter av snabb befolkningsökning i många regioner. Dessa förändringar utgör ett av de allvarligaste hoten mot internationell säkerhet och har redan fått allvarliga konsekvenser för många delar av jorden. Global uppvärmning som blir resultatet av fortsatt höjda halter av CO₂ och andra växthusgaser i atmosfären leder till långtgående påverkan och höjning av havsytans nivå. De bästa tillgängliga prognoserna tyder på svåra ekonomiska och sociala problem för nuvarande och framtida generationer. Detta kommer att förstärka internationella spänningar och öka riskerna för konflikter mellan och inom nationerna. Det är absolut nödvändigt att handla nu!

EG-kommissionen räknar med att åtgärder redan nu är nödvändiga både av energi- och miljöskäl trots att vissa delar av det vetenskapliga underlaget som gäller växthuseffekten är osäkra.

Torontokonferensen rekommenderade världens länder att halvera koldioxidutsläppen långsiktigt och att till år 2005 minska utsläppen med 20 procent. Användningen av CFC-gaser borde helt försvinna till sekelskiftet. För att uppnå dessa minskningar föreslogs att hälften skulle klaras med energihushållning och andra hälften genom förnybar energi, särskilt biobränslen, genom ny säker kärnkraft och genom nya energislag som kan utvecklas.

Den svenska riksdagen beslutade i juni 1988 att CFC-användningen skulle upphöra år 1995 och på moderat initiativ att koldioxidutsläppen inte skulle tillåtas öka. Beslutet kan ses som ett första steg att uppfylla Torontokonferensens rekommendation. Genom riksdagens beslut, som socialdemokraterna motsatte sig, har Sverige gått före på det, enligt internationella bedömningar, viktigaste miljöområdet.

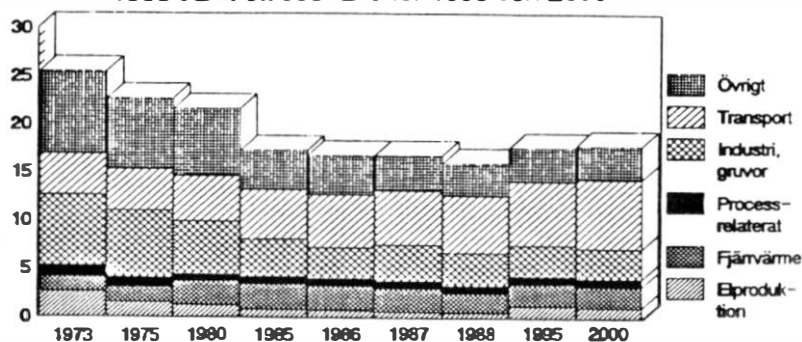
Mot. 1989/90
Jo883

2.1.3 De svenska koldioxidutsläppen

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning har analyserat Sveriges utsläpp av koldioxid.

Diagram 3

Koldioxidemission i Sverige (miljoner ton kol) efter förbrukarkategori Åren 1973, 1975, 1985, 1986, 1987 och 1988 samt ett scenario för 1995 och 2000

Källa: IVL

Koldioxidutsläppen i Sverige har minskat med cirka 35 procent sedan 1973. Det är framförallt kärnkraften som bidragit till denna gynnsamma utveckling. Olja har kunnat ersättas med kärnkraft och en rad miljöskadliga utsläpp har minskat.

Naturvårdsverket använder 1987 som basår för riksdagsbeslutet om oförändrade utsläpp. Mellan 1987 och 1988 minskade koldioxidutsläppen med fyra procent. Detta har kunnat ske trots att bilismen, som svarar för cirka en tredjedel av utsläppen, har ökat mellan 1987 och 1988.

Låg bränsleförbrukning, nya bränslen och effektivare bilmotorer är nödvändigt för att möta den sannolika ökningen av trafikvolymen utan ökade avgasutsläpp.

Hotet mot riksdagens beslut kommer från den förtida avvecklingen av kärnkraften. Det framgår av ovanstående diagram, som för år 1995 räknar med att två reaktorer försvinner. Då ökar koldioxidutsläppen kraftigt. Om de nedlagda reaktorerna ersätts av gaskondenskraftverk ökar koldioxidutsläppen med ca 1,4 miljoner ton kol. Om all svensk kärnkraft ersätts med gaskondenskraft skulle koldioxidutsläppen i Sverige öka med ca 50 procent. Detta är betydligt mer än de totala utsläppen från alla våra fordon. Den so-

cialdemokratiska regeringens långtgående åtgärder för att minska bilismen är därför i detta hänseende ett slag i luften. För att kompensera avstängningen av två reaktorer skulle var fjärde bil behöva tas bort. När drygt hälften av våra reaktorer är borta fordras en avveckling av all trafik som använder fossilbränslen för att kompensera de ökade utsläpp som uppkommer när elkraft skall produceras med fossila bränslen.

Det hävdas i debatten om kärnkraft att den endast har marginell betydelse när det gäller koldioxidutsläppen. Påståendet är felaktigt och när det gäller Sverige grovt missvisande.

Moderata samlingspartiet framförde i miljömotionen 1989 förslaget att Sverige borde verka för en världsklimatmiljökonferens i FN:s regi och erbjuda sig att vara värd för en sådan konferens. Vi konstaterar att regeringen accepterat denna idé och att IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change – kommer att motas i Sverige 1991 som en förberedelse för att få fram en global miljökonvention som syftar till att alla länder förbinder sig att minska utsläppen av s.k. växthusgaser. Att inför denna konferens fatta beslut i vårt land som omöjliggör denna tanke kommer att erodera Sveriges position inför dessa förhandlingar.

Vi anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om åtgärder som begränsar utsläppen av andra växthusgaser än koldioxid och freon.

2.1.4 Övriga åtgärder

De tropiska regnskogarna spelar en avgörande roll i att moderera världens klimat. Genom att frisläppa allt det kol som är lagrat i tropikernas massiva träd ökar förstöringen av regnskogen koldioxidmängden i atmosfären.

En av Sveriges viktigaste uppgifter i världssamfundet är därför att verka för en grönare värld. Vårt bistånd bör i större utsträckning inriktas mot detta mål.

De miljöinsatser i Polen som regeringen föreslar bör inte minst vara inriktade mot energibesparing. Tidigare svenska konsultinsatser visar att möjligheterna att spara energi är mycket stora. Framgången i sådana insatser kommer att minska koldioxidutsläppen eftersom en stor del av Polens energiproduktion är kolbaserad. Utsläppen av svavel och kväve och tungmetaller kommer då också att minska. Den förbättrade ekonomin bör i andra hand medge satsningar på rökgasrening för att ytterligare sankta utsläppen.

En minskning av jordbrukets nuvarande överproduktion i förhållande till våra inhemska fredstida behov kommer att kräva att en betydande del av åkerarealen får annan användning. Plantering av skog som under tillväxtfasen binder koldioxid från atmosfären får en gynnsam inverkan på koldioxidhalten. En plantering på 200 000 hektar ger en bindning av 0,7 miljoner ton kol per år under den första tioårsperioden. Detta värde ökar till 1,1 miljoner ton kol i nästa tioårsperiod. Skogsplantering ger alltså ett betydande bidrag för att ge oss en lång övergångstid i vår strävan att minska effekterna av utsläppen av växthusgaser.

2.2 Bekämpa luftföroreningarna

Mot. 1989/90

Jo883

Moderata samlingspartiet har givit många förslag till riksdagen för att förbättra luftkvaliteten. Ett exempel är det av riksdagen antagna förslaget att minska Sveriges svavelutsläpp med 80 procent från 1980 till år 2000.

Runt om i världen pågår intensiva ansträngningar för att minska luftföroreningarna. De mest långtgående luftvårdsplanerna har tagits fram i södra Kalifornien i USA, som p.g.a. klimatförhållandet är särskilt känsligt för luftföroreningar.

Luftvårdsplanen är indelad i tre etapper.

1 Utnyttjande av nu tillgänglig teknik.

2 Utveckling av nu tillgänglig teknik.

3 Genombrott för helt ny teknik.

För fordon planeras under den första etappen olika åtgärder som bl. a. in-
nebär strängare emissionsgränser för nya fordon och strängare krav på die-
seldrivna bussar och lastbilar. Under den andra etappen skall 40 procent av
alla personbilar och 70 procent av alla lastfordon drivas med lågemissions-
bränsle, d.v.s. eldrift, metanol eller komprimerad gas. Även dieseldrivna
bussar skall gå över till lågemissionsbränsle. De åtgärder som under etapp
tre kommer att vidtagas är beroende av resultaten från de två tidigare etap-
perna samt uppnådda forskningsresultat. Det är viktigt att Sverige noggrant
följer utvecklingen i Kalifornien och drar nytta av deras erfarenheter.

När det gäller flera luftföroreningar är Sverige starkt utsatt för utsläpp
från omvärlden. 1986 föll det ned 330 000 ton svavel i Sverige. Endast 40 000
ton härrörde från inhemska källor. Närmare 40 procent av svavelnedfallet i
Sverige kommer från Östeuropa. 13 procent av svavelnedfallet kommer från
Västeuropa. Den svenska förurningssituationen kan endast i ringa omfatt-
ning förbättras genom åtgärder i Sverige. Därför är det angeläget att Sverige
internationellt fortsätter att verka för åtgärder som begränsar utsläppen.

Även en långtgående minskning av de svenskasvavelutsläppen enligt riks-
dagens beslut ger inte tillräcklig effekt på nedfallet av svavel för att det skall
understiga de kritiska belastningsgränserna. Enda undantaget är Norrlands
inland.

Tabell 1

		Svavel, kg/ha år	Kväve, kg/ha år
A.	Kritisk belastning	3-8	5-15
B.	Belastningsviktvärde	5	10
C.	Aktuell belastning		
	Sydvästra Götaland	20-25	20-25
	Svealand	10-12	≈ 10
	Norrlands inland	≈ 5	≈ 3

Källa: SNV

Det är alltså nödvändigt att driva på det internationella förhandlingsarbetet
för att 1993, när nuvarande överenskommelse om svavelminskningar på 30

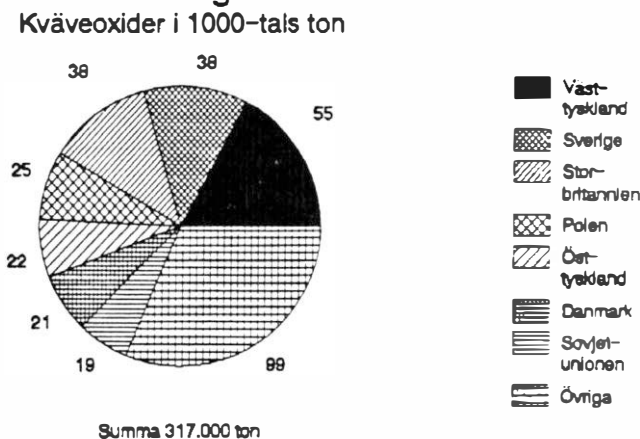
procent mellan år 1980 och år 1993 upphör, kräva sådana svavelutsläppsminskningar att belastningen på sikt kommer under den kritiska gränsen i olika delar av Europa.

Under perioden 1980 till 1988 har de flesta länder i Västeuropa minskat svavelutsläppen med mellan 20 och 60 procent, medan Östeuropa i stort sett har oförändrade utsläpp.

Även kväveoxiderna följer samma mönster. Endast drygt tio procent av det svenska kväveoxidnedfallet härrör från inhemska källor.

Diagram 4

Olika länders bidrag till kvävenedfallet i Sverige

Källa: EMEP 1988 och SNV.

2.2.1 Hindra försurningen

Största delen av luftföroreningarna härrör från förbränning. Förbränning av kol, olja, torv och andra bränslen leder till att en rad föroreningar bildas. Dessa kan påverka såväl hälsa som miljö. De sura föroreningarna som bildas vid förbränning kan försura sjöar, mark, skog och grundvatten. Även biltrafikens utsläpp av kväveoxider bidrar till försurningen. Knappt 20 procent av Sveriges sjöar är försurade. Närmare 10 procent av den beskogade ytan i Europa bedöms vara påverkad av skogsskador.

Trafiken svarar för en stor mängd luftföroreningar. Av kväveutsläppen svarar trafiken för ungefär två tredjedelar och av kolväte för ungefär hälften av de totala utsläppen.

Dessa utsläpp minskar. Med en fortsatt teknisk utveckling och successivt skärpta utsläppskrav bör vi år 2010 kunna räkna med minskningar på mellan 70 och 80 procent för kväveoxider och minst 80 procent för kolväten. Motsvarande utveckling är att förutse i Västeuropa. EG har nu antagit avgasreningskrav för personbilar som motsvarar de svenska.

År 2010 kan energiproduktionen ge merparten av kväveoxidutsläppen. Om kärnkraftsavvecklingen leder till att elvärme ersätts med småskalig för-

bränning, kommer luftkvaliteten i tätorterna att avsevärt försämrats i förhållande till nuläget.

Om cirka hälften av kärnkraften ersätts med sådan förbränning kommer det att ge ungefär lika stora kväveoxidutsläpp som vägtrafiken beräknas ha år 2010.

Ansträngningarna för att få ned skadliga luftföroreningar riskerar att spölieras vid en kärnkraftsavveckling. En av de mest effektiva luftvårdsåtgärderna är att behålla kärnkraften. Enligt vår mening skall kärnkraften avvecklas först då det finns andra – miljömässigt och ekonomiskt – godtagbara alternativ.

Följande åtgärder är nödvändiga för att minska luftföroreningarna och därigenom motverka växthuseffekten, försurningen och ozonlagrets uttunnning:

- Minskad svavelhalt i eldningsolja och andra bränslen.
- Minskad förbränning av fossila bränslen.
- Bättre energihushållning.
- Fortsatt kärnkraftsanvändning.
- Rökgasavsvavling vid stora koleldade värmeverk och kraftvärmeverk.
- Minskade utsläpp från trafiksektorn.
- Minskad användning av freon.

3. Hoten mot haven

Havsmiljöerna har länge utsatts för negativ påverkan. Utsläpp av olika miljögifter och föroreningar, oljeutsläpp från fartyg, nedfall bl.a. av försurande ämnen och dumpning av avfall har försämrat hav och vatten.

Sverige är mer än de flesta andra länder beroende av miljösituationen i våra sjöar och i våra omgivande vatten. En rad allvarliga miljöförändringar har skett sedan andra världskrigets slut i Östersjön, Västerhavet och i våra inlandsvatten. Det ansågs länge fullt acceptabelt att släppa ut miljöfarligt avfall till vatten, som enligt många hade en självrenande förmåga. Så är det inte.

Vi har lärt oss att hoten mot livet i vattnet är många. I försurade sjöar dör växter och djur, kvicksilver anrikas i fisk, PCB och DDT skadar havsörn, säl och uttrar i Östersjön och oljeutsläpp ger fågeldöd och utslagna biotoper.

Försurningen av våra sjöar har kommit smygande. Vid ett pH-värde under 5,0 slås reproduktionen av all fisk ut. Fiskbestanden är utdöda eller starkt påverkade i cirka 10 000 svenska sjöar. I sura vatten utlöses giftiga metaller exempelvis kvicksilver. Infångad fisk kan innehålla så höga halter att den är otjänlig som människoföda. Kalkning av sjöar och vattendrag är i huvudsak positiv och den biologiska mångfalden har i många sjöar kunnat återställas. Huvudinriktningen måste emellertid vara att minska de luftföroreningar som bl.a. ger försurning.

Den försurning som har skett av våra grundvatten och lett till hälsorisker genom utfällning av metaller understryker detta.

Miljögifter har slagit hårt mot vissa arter i Östersjön. För tio år sedan var havsörnen på gränsen till utrotning, men har kunnat räddas. Gråsälen är i farozonen. Högst 2 000 djur återstår av en stam på cirka 100 000 vid sekel-

skiftet. Många sälar är sterila. Forskarna misstänker i första hand PCB som orsak till dessa skador. PCB är ett klorerat kolväte. Det är fettlösligt och lagras därför upp i djurens kroppar. Ju högre upp i näringskedjan en djurart befinner sig desto högre blir koncentrationen. Det drabbar rovfåglar, säl och utter.

Totalt förbud mot användning av PCB i nya anläggningar är infört i Sverige sedan 1978. Avvecklingen av PCB i äldre elmateriel bör följa den av naturvårdsverket rekommenderade planen. Den garanterar ett ansvarsfullt omhändertagande av PCB.

PCB-förekomsten i botten sediment bör kartläggas och åtgärder planeras om PCB-läckaget till vatten utgör en miljöfara. Detta bör prioriteras inom ramen för anslaget "Åtgärder mot miljöskador".

I Sverige har DDT varit förbjudet sedan 1969. Trots detta har förekomsten av DDT och PCB i Östersjön ökat de senaste åren efter en kraftig nedgång från 1970-talets början. Staterna runt Östersjön är av Helsingforskonventionen förpliktade att förhindra utsläpp av DDT och PCB. Trots detta utfördes en massiv bekämpning av skadeinsekter i skog med DDT i Östtyskland 1983. Detta kan vara förklaringen till de ökade DDT-halterna, som uppmäts.

Sverige bör initiera förhandlingar för att få bindande garantier för att denna typ av miljöbrott i strid mot ingångna avtal inte upprepas.

Toxafen är en organisk klorförening, som återfinns i bl.a. Östersjövatten. Det är ett bekämpningsmedel, som används i Östeuropa och USA. Det är inte tillåtet i Sverige. Giftigheten ligger på samma nivå som DDT och PCB. Toxafen anrikas dock inte på samma sätt i näringskedjan som dessa. Sverige bör i internationella förhandlingar verka för att få bort toxafen.

Kvikksilver och kadmium, anrikas i organismer. Detta har förorsakat kroniska skador även på människa efter konsumtion av tungmetallbemängd föda. Användningen av dessa ämnen måste begränsas kraftigt.

Massaindustrin släpper ut stora mängder stabilt klorerat material till havet. Detta mäts oftast i TOCl, som både innefattar föreningar med förhållandevis ringa miljöpåverkan och ämnen med starkt negativ miljöpåverkan. De senare kan bidra till att bilda dioxin – med stark giftverkan.

Utsläppen av klorerad organisk substans har under de senaste åren minskat och ytterligare minskningar är att räkna med.

Tabell 2
Utsläpp och prognos av skogsindustrins utsläpp av TOCl 1975–2000.

År	TOCl kg per ton massa	TOCl ton per år	
1975		5–6	25 000
1984	Cirka	3,5	16 300
1988		1,5–3,5	10 000
1992		1,5	6 500
2000	Cirka	0,5	Cirka 2 000

Källa: SNV

Minskningen av utsläppen kommer att gå snabbare än vad som ansågs möjligt för ett par år sedan. Utvecklingen har påskyndats av riksdagens krav och

av konsumenternas markering genom övergång till oblekta produkter. Värö bruk har, som exempel, inlämnat en koncessionsansökan där man avser använda en teknik som minskar utsläppen till mindre än 0,5 kg per ton. När utsläppen minskar till denna nivå hävdar massaindustrin att andelen miljöfarliga klorföreningar är obetydlig och att ingen dioxin finns kvar. Naturvårdsverket hör genom intensifierad forskning medverka till att kunskapsnivån på detta område förbättras. Eventuella miljöavgifter bör även i detta fall relateras till utsläppens skadeverkningar.

Massaindustrin i vår omvärld visar på miljösidan en splittrad bild. I Polen och Sovjetunionen ligger klorutsläppen fortfarande på cirka 5–6 kg TOCl per ton. I Norge och Finland pågår investeringar för att sänka utsläppen till 2–3 kg och i Västtyskland är ambitionen något högre. Det är viktigt att i internationella förhandlingar försöka få till stånd överenskommelser som innebär att de kritiska belastningsgränserna understigs.

Syrebrist och bottendöd kan lokalt förklaras av massaindustrins utsläpp av syreförbrukande substanser, trots den mycket kraftiga minskning, som genomförts under 1970- och 80-talen. Det kan alltså vara nödvändigt med ytterligare begränsningar i utsläppen.

3.1 Fosfor och kväve

Utsläpp av exempelvis kväve, fosfor och lösta organiska ämnen förorsakar övergödning. Utsläppen härrör bl.a. från kommunala avloppsreningsverk, gödselanläggningar, industrier, vägtrafik och jordbruk.

Nu står föroreningar längs kusterna i centrum för uppmärksamheten. Kustområden och förhållandevis grunda havsområden som Kattegatt och Östersjön har på senare tid i vissa områden drabbats av massutveckling av alger och därav följande syrebrist och fiskdöd. Syrebrist och fiskdöd har emellertid registrerats förr, långt före dagens intensiva jordbruk och biltrafik.

Många skäl talar dock för att stora utsläpp av fosfor och kväve ökar risken för syrebrist och fiskdöd i vissa områden. Näringstillförseln har samtidigt ökat den totala fisktillgången. Det är en viktig forskningsuppgift att ta reda på vid vilka nivåer utsläppen av dessa näringsämnen övergår från att ha en positiv verkan till en negativ.

De svenska fosforutsläppen till vatten har minskat kraftigt under de senaste 20 åren. Kväveutsläppen minskar också. Utsläppen av gödande ämnen i Östersjön härrör i mycket stor utsträckning från Polen. DDR och Sovjetunionen; två tredjedelar av kväveutsläppen kommer – som exempel – från dessa länder. För att förbättra den svenska miljön fordras åtgärder i framför allt Östeuropa. Starka skäl talar dock för att vi redan nu måste minska utsläppen av näringsämnen till haven med 50 procent i enlighet med de överenskommelser som fattats i Helsingforskonventionens regi.

Bättre rening av avlopp från industrier och hushåll och reducering av kväveutsläpp vid förbränning är nödvändigt för att minska övergödningen.

En god början har tagits genom beslutet om avgasrening, som kommer att kraftigt minska kväveutsläppen från personbilar. EG:s beslut om strängare avgasbestämmelser kommer på sikt också att minska kvävenedfallet i de svenska närområdena. Moderata samlingspartiet har i riksdagen föreslagit

Mot. 1989/90
Jo883

att reningsverken efter hand bör utformas med fungerande kvävereduktion. Riksdagen har tagit beslut om detta.

Mot. 1989/90
Jo883

Mycket av intresset kring kväveutsläppen har koncentrerats på jordbrukets roll. En ändrad användning av cirka 500 000 hektar åkermark, som är nödvändig för att ta bort spannmålsöverskottet, skulle kunna innebära en minskning av jordbrukets kväveläckage med cirka 15 procent. Tillsammans med övriga åtgärder för att minska jordbrukets kväveläckage kan betydande reduceringar åstadkommas.

Det är dock värt att notera att Sveriges förbrukning av kvävegödselmedel ligger något under världens medelnivå och kraftuttag under medeltalet för såväl Västeuropa som Östeuropa. Sveriges bönder använder hälften så mycket kvävegödsel per hektar som i Danmark och Västtyskland och en sjättedel så mycket som Holland.

Inte ens om allt jordbruk på arealer som avvattnas till Östersjön skulle läggas ner och ersättas med skogsplanteringar skulle kväveutsläppen i Östersjön efter en tioårsperiod minska med mer än ungefär 2 procent. Motsvarande uträkningar för Västerhavet ger samma resultat.

Tabell 2

Utsläpp av kväve och fosfor till Östersjön inklusive Öresund och Bälthavet.

Land	Kväve	Fosfor
Sverige	101 700	4 700
Finland	51 000	3 300
Sovjet	149 300	8 500
Polen	386 000	43 500
Östtyskland	5 500	1 700
Västtyskland	22 000	3 000
Danmark	50 000	6 800
Atmosfären	350 000	5 400
Totalt	1 100 000	77 000

Källa: Monitor 1988

Nedfallet från atmosfären sker till största delen i form av nitrat och ammonium. Genom att dessa kväveformer är direkt tillgängliga för växtproduktionen får det atmosfäriska nedfallet extra stor betydelse.

De politiker som ger sken av att svenska åtgärder kommer att lösa de problem som sammanhänger med tillförseln av näringsämnen till våra hav är inte sanningsenliga. Sverige svarar för drygt 10 procent av kväveutsläppen och 6 procent av fosforutsläppen. Öststaterna svarar för ca 70 procent av såväl kväve- som fosforutsläppen.

Öststaternas utsläpp av närsalter är mycket stora. För miljön i bl.a. Östersjön är det av avgörande betydelse att Öststaterna tar sitt ansvar.

De nordiska miljöministrarna har kommit överens om att Nordiska investeringsbanken skall kunna ge fördelaktiga lån till tekniköverföring på miljöområdet. Det är ett bra initiativ. Reningen av den polska floden Wisla är ett stort internationellt projekt som nu startas. En 80-procentig reduktion av Polens fosforutsläpp skulle halvera fosforbelastningen i Östersjön.

Sverige skulle kunna erbjuda sig att inom detta projekt bekosta en försöksverksamhet för att ta reda på kväveläckaget från det polska jordbruket under olika förhållanden. Ett utökat besöksutbyte med Polen på miljöområdet skulle också tjäna ett gott syfte.

3.2 Miljögifter

Mot. 1989/90
Jo883

Användningen av miljöfarliga kemikalier kan leda till oacceptabla utsläpp till vårt vatten. Tungmetaller och klorerade kolväten har väl kända skadeverkningar. De är svårnedbrytbara och har därför effekter såväl på kort som lång sikt.

Ämnena paradiklorbensenen som används som doftmedel, nonylfenol som används som tvättmedel och trikloretan som är ett avfettningsmedel är alla exempel på svårnedbrytbara substanser, som är giftiga för organismer i naturen och dessutom cancerframkallande. Eftersom dessa substanser används på ett stort antal ställen, bl.a. i hemmen är det inte möjligt att ställa krav på rening vid källan. Nu passerar de reningsverken och ger skador på vattendrag innan de når havsmiljön. Dessa svårnedbrytbara kemikalier bör därför inte tillåtas då det finns andra rimliga ersättningsämnen eller metoder. Många av våra insjöar är dricksvattenreservoarer för betydande områden. Rapporter om dioxinförekomst i Vättern, som förser ett stort område med dricksvatten, är oroande. Regeringen bör därför uppdraga åt naturvårdsverket att kartlägga miljötilståndet i våra inre vatten och föreslå åtgärder i de fall där de kritiska belastningsgränserna hotas att överskridas.

Arbetet bör samordnas med det påbörjade projektet "strategi för god vattenkvalitet" som meddelats i proposition 1989/90:100. Därvid måste åtgärder för att förhindra spridning av svårnedbrytbara kemiska substanser genom avloppsvatten beaktas.

I internationella förhandlingar av havsmiljön kan en kartläggning enligt dessa intentioner tjäna som stöd för motsvarande krav i andra länder.

4. Minska den negativa miljöpåverkan

4.1 Allmän inledning

Under de senaste decennierna har den ekonomiska tillväxten i västvärlden varit god. Det har funnits utrymme för en betydande utveckling av ny teknik. Ökade lönsamhetskrav har tvingat fram mer resurssnåla och effektiva produktionsmetoder.

Industrins utsläpp har under de senaste åren kommit att spela en allt mindre roll för såväl den lokala som den regionala miljöpåverkan i västvärlden även om många problem återstår att lösa. Intresset riktas i allt större utsträckning mot små och mer diffusa utsläppskällor, som på grund av sitt stora antal utgör ett växande miljöproblem. Typexempel är hushållsavfall och trafik.

Under det gångna decenniet har sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöhänsyn framstått allt tydligare. Den fria ekonomin har visat sin överlägsenhet, samtidigt som socialismen har blottat sina katastrofala misslyckanden – inte minst på miljöområdet.

I hela västvärlden har det skett en förskjutning mot ökad miljöhänsyn, detta märks inte minst i de skärpta miljöbestämmelser som införts i andra länder. Inom EG pågår ett dynamiskt miljövårdsarbete. I vår partimotion utvecklar vi bl.a. vår syn på EG:s miljövärdande insatser.

4.2.1 Inför miljöavgifter

Enligt vår mening bör olika marknadsekonomiska instrument användas för att bemästra miljöproblemen. Det är angeläget att Sverige inför miljöavgifter. Arbetet inom Miljöavgiftsutredningen (MIA) har dess värre ännu inte utmynnat i resultat som uppfyller de krav som vi ställer på miljöavgifter. Enligt vår mening bör miljöavgifterna uppfylla följande kriterier:

- Avgiften bör stå i proportion till utsläppens skadeverkningar.
- Avgiftssystemet bör utformas på ett sådant sätt att det får ordentligt styrande effekter.
- Avgiftssystemet måste få en rättvis utformning.
- Avgiftssystemet måste – i den mån det är möjligt – inkludera alla som i någon betydande omfattning förorenar miljön.
- Avgiftsuttagen bör inte riktas selektivt mot vissa näringsgrenar.
- Avgifterna bör användas till miljöförbättrande åtgärder, exempelvis utveckling av ny miljövänlig teknik, kalkningsinsatser etc.

Socialdemokraterna gav för något år sedan upp sitt hårdnackade motstånd mot miljöavgifter. Det är dock inte värt om miljön som styr socialdemokraternas ställningstaganden. I miljöavgiftsutredningen har socialdemokraterna visat sitt rätta ansikte. Genom miljöavgifterna har regeringspartiet funnit ytterligare ett sätt att höja skattetrycket. I pressmeddelandet från MIA framgår detta tydligt:

Miljöavgiftsutredningen föreslår att miljöavgifter införs(– – –)Det skulle leda till ökad beskattning av energianvändning som gör det möjligt att sänka inkomstskatten, i enlighet med den planerade skattereformen.

Miljöavgifterna i socialdemokratisk tappning är endast en ny skatt. Vi kan inte acceptera att miljöavgifterna används som en allmän förstärkning av statskassan. I de fall, exempelvis då det gäller koldioxidutsläppen, där vi kan acceptera ett uttag av miljörelaterade skatter, vars intäkter tillfaller statskassan, skall dessa i princip tas ut inom ramen för ett oförändrat skatteuttag hos företagen.

Det är värt att notera att olika ekonomiska stimulanser i form av skatterabatter kan ge samma positiva miljöeffekter som miljöavgifterna. Skatterabatter är speciellt användbara då verksamhet – som på grund av kostnadsökningar förorsakade av miljöavgifter – i stället skulle etableras i andra länder.

4.2.2 Prova handel med utsläppstillstånd

Vi anser att handel med utsläppstillstånd bör övervägas i Sverige. Högsta acceptabla utsläppsnivå bör då fastställas för en rad föroreningar inom en viss region, en så kallad utsläppsbubbla. Nivåerna bör utgå ifrån vad naturen tål och helst sättas lägre än detta. Företagen inom regionen får sedan köpa ett utsläppstillstånd som ger innehavaren tillstånd att släppa ut en viss kvantitet av en viss förorening. En typ av utsläppsbörs kan sedan bildas, där företagen får handla med sina tillstånd. På sikt skall också utsläppen inom utsläppsbubblan sänkas. Detta bör ske genom att varje tillstånd successivt berättigar till mindre utsläpp.

Utsläppstillstånden skulle kunna medverka till att miljöförbättrande åtgärder sätts in där de ger störst effekt. Handeln med utsläppstillstånd kan intensifiera miljövårdsinsatserna. Även enskilda personer, föreningar och organisationer skall kunna köpa utsläppstillstånd för att därigenom blockera möjligheten att släppa ut miljöskadliga ämnen. Utsläppstillstånden bör kunna prövas i begränsade områden där miljöbelastningen är stor. Vi föreslår därför att regeringen ger naturvårdsverket i uppdrag att utreda hur ett system med utsläppstillstånd kan konstrueras och att föreslå försöksverksamhet med sådana tillstånd i något eller några områden.

Mot. 1989/90
Jo883

4.2.3 Bättre lagstiftning

På sikt kan övervägas om inte det nuvarande koncessionssystemet bör upphöra. Detta förutsätter dock att det finns väl definierade normer, minimivärer, för luft- och vattenkvalitet. EG håller för närvarande på att utarbeta denna typ av normer, ett arbete som Sverige uppmärksamt bör följa. Vidare fordras väl fungerande ekonomiska styrmedel. Vi har länge fört fram kravet på att verksamhet som idag är underställd koncession skall utsättas för miljökonsekvensanalyser. Miljökonsekvensanalyser bör bl.a. användas inom genteknikområdet. Skyddet för miljön skulle genom detta förfarande väsentligt förbättras. Socialdemokraterna har tidigare avvisat detta krav men har nu beslutat att frågan skall utredas inom ramen för den pågående översynen av miljölagstiftningen.

Översynen av miljölagstiftningen är lovvärd. Dagens lagstiftning är svår att överblicka, vissa bestämmelser kan ibland strida mot varandra. För att miljölagstiftningen skall kunna fylla sin syften fordras att lagstiftningen görs överblickbar. Mot denna bakgrund förordar vi att all miljölagstiftning sammanförs i en "miljöbalk". Lagstiftningen måste vidare uppfylla högt ställda krav på rättssäkerhet. Skadeståndsmöjligheterna är, i jämförelse med många andra länder, dåliga i Sverige. Skadeståndsrätten bör, enligt vår mening, stärkas. Straffskalorna bör ses över.

Koncessionsvillkoren har i många fall visat sig otydligt formulerade, vilket kan leda till besvärliga tolkningstvister. Vi anser att villkoren måste formuleras på ett sådant sätt att missförstånd undviks.

Dagens tillsynsverksamhet är i många avseenden bristfällig. Vi anser att tillsynen bör förbättras. Myndigheterna bör dessutom föra ett mer framatsyftande arbete för att därigenom kunna upptäcka nytillkommande miljöproblem redan på ett tidigt stadium. Mät- och kontrollprogrammen måste ständigt uppdateras för att kunna möta dagens och morgondagens miljöproblem på ett bättre sätt.

Förbud och onödigt detaljstyrning bör i görligaste mån undvikas. Politisk detaljreglering kan i värsta fall leda till att utveckling av miljövänlig teknik förhindras. Felaktiga politiska prioriteringar utgör därför ett hot mot miljön. Företag och enskilda skall istället uppmuntras till att göra olika miljöförbättrande åtgärder på frivillig väg.

Viss industriell verksamhet har givit upphov till kvarstående miljöproblem. Miljögifter har ackumulerats i näringskedjor, läckage från giftigasement i sjöar och vattendrag fortsätter och gifter urlakas från gamla avfallsde-

ponier. Dessa kvardröjande miljöproblem måste åtgärdas. Det bör enligt vår mening i första hand åvila staten att ekonomiskt svara för åtgärder med anledning av sådana skador som uppstår när lagstiftningen var annorlunda och då det är oklart om vem som bär ansvaret för skadan.

De medel som i dag används inom det s.k. "Dalälvsprojektet" bör överföras till anslaget för "Åtgärder mot miljöskador". Prioriteringar bör sedan ske inom detta anslag för att åtgärda de ovan nämnda problemen.

Mot. 1989/90
Jo883

4.3 Industrin och miljön

De forna industriprocesserna var oftast resurskrävande, det krävdes oftast stora manuella – men även maskinella – resurser. Behovet av råvaror var stort, framförallt med tanke på att industriprocesserna hade lågt utbyte. Den forna tekniken förmådde inte att utnyttja råvarorna effektivt och resultatet blev stora mängder avfall.

Parallellt med efterkrigstidens starka industriella tillväxt skedde en utveckling av nya och effektivare produktionsmetoder som på ett bättre sätt kunde ta till vara produktionsresurserna. Fram till våra dagar har industrins negativa miljöpåverkan minskat.

Det som framför allt kännetecknar en fri marknadsekonomi är konsumenternas möjlighet att snabbt påverka marknaden. Konsumenternas ökade miljömedvetenhet har inneburit att miljövänligare produkter har efterfrågats i större utsträckning. Produktionen har därefter anpassats till dessa nya krav. Miljövänligare produkter och förpackningar har tagits fram.

Även andra faktorer har spelat en betydelsefull roll då det gäller att minska industrins negativa miljöpåverkan:

- Den ekonomiska tillväxten har inneburit att nya industrianläggningar med högre prestanda har kunnat byggas.
- Den tekniska utvecklingen har gett nya och mer miljövänliga produktionsprocesser. Effektivare reningsmetoder har utvecklats.
- Den ökade miljömedvetenheten har lett till att många miljöproblem uppmärksammas och minskat genom olika åtgärder.
- Skärpta miljökrav har medverkat till förbättringar.
- Ökad miljöhänsyn hos industrin har lett till utbyggda kontrollprogram och utveckling av ny teknik.
- Lönsamhetskraven har tvingat fram mer resurssnåla produktionsmetoder. Råvaruutgången och energiutgången per producerad enhet har minskat.
- Ökad efterfrågan på miljövänliga produkter.

Industrins utsläpp har under de senaste åren kommit att spela en allt mindre roll för såväl den lokala som den globala miljöpåverkan, även om det både finns gamla miljöskador som måste repareras och miljöförstörande verksamhet som måste förhindras.

Industrins vilja till miljöförbättrande insatser bör inte underskattas. Statistiska centralbyrån har beräknat att industrins investeringar i miljöförbättrande åtgärder uppgick till 2 562 miljoner kronor 1988. Närmare 70 procent av dessa investeringar gjordes frivilligt. Endast en fjärdedel skedde på inrådan av myndigheter. Vissa företag har nyligen – på frivillig basis – inrättat

egna miljörevisorer. Miljörevisorens uppgift är att granska verksamheten ur miljösynpunkt och ge förslag till miljöförbättrande åtgärder.

Mot. 1989/90
Jo883

4.4 Energiproduktionen och miljön

För den socialdemokratiska regeringen tycks kärnkraften vara den helt dominerande miljöfrågan. Denna uppfattning har föga stöd i internationella utredningar på miljöområdet. I rapporten från Världskommissionen för miljö och utveckling, den s.k. Brundtlandkommissionen behandlas miljöproblem i samband med kärnkraft. Den innehåller rekommendationer om hur vi skall öka kärnkraftens säkerhet genom internationella överenskomelser och höga säkerhetsnormer. Men den speglar en optimistisk syn på tekniska framsteg och nämner en vidareutvecklad kärnkraft bland de förnybara energikällorna.

4.4.1 Dagens energiproduktion

Kärnkraften svarar för ungefär hälften av den svenska elenergiproduktionen, vattenkraften svarar för den andra hälften. De svenska kärnkraftverken uppfyller högt ställda säkerhetskrav. Den svenska kärnenergiproduktionen har skett utan nämnvärda driftstörningar. Kärnkraftens miljöpåverkan är ringa i jämförelse med annan energiproduktion.

Den svenska vattenkraften är väl utbyggd. Genom utbyggnaden har vi fått tillgång till billig energi, samtidigt som stora naturvärden har gått evigt förlorade. Nu återstår endast fem orörda huvudälvar i Sverige. Dessa representerar, enligt vår mening, så stora naturvärden att utbyggnad inte får ske.

Vissa effektiviseringar av de befintliga vattenkraftverken kan ge marginella elenergitillskott. Forskningen kring de övriga förnyelsebara energikällorna har, under de senaste tio åren, varit omfattande. Många problem måste lösas: energiproduktionen är dyr och en rad tekniska svårigheter måste övervinnas.

4.4.2 Alternativen till kärnkraft

Såväl praktiska som ekonomiska skäl talar för att socialdemokraterna kommer att tvingas ersätta den kärnkraftsproducerade elkraften med energi producerad genom någon typ av förbränning. Kraftproduktion genom fossileldning bygger på en väl beprövad teknik och ger dessutom möjlighet till att producera energi till ett rimligt pris. Det billigaste sättet att ersätta kärnkraften är koleldade kraftverk. Förbränningstekniken och mer effektiva reningsmetoder har utvecklats, men trots detta innebär kolkraften oacceptabla miljöstörningar. Förbränning av kol ger förutom utsläpp av olika föroreningar upphov till betydande mängder slagg och aska. Dessa måste deponeras på ett sådant sätt att inte miljöstörande föroreningar lakas ut till omgivningen. Även oljeförbränning är negativt ur miljösynpunkt.

Under de kommande åren kan vi vänta en viss utbyggnad av naturgasen. I de fall gas används som ersättning för olja och kol uppnås miljömässiga förbättringar. Även naturgasförbränning ger upphov till koldioxidutsläpp. Dessutom antas naturgasen i sig bidra till växthuseffekten.

Så gott som all förbränning ger upphov till koldioxid. utsläppen står i proportion till bränslets kolinnehåll. Detta innebär att kol och olja ger upphov till större koldioxidutsläpp än naturgas.

Biomassa nämns ofta som ett alternativ till kärnkraften. Biomassa består dels av skogsbioprodukter i form av grenar och kvistar, dels särskilt odlade energigrödor. Fördelen är att förbränning av biomassa definitionsmassigt inte ökar koldioxidemissionerna. Koldioxid tas nämligen upp av växterna. Däremot kan biomasseförbränningen ge upphov till andra luftföroreningar. Småskalig förbränning av biomassa är svår att kontrollera och kan lätt ge höga utsläppsvärden av t.ex. kolväten och kväveoxider. Redan i dag används en stor del biomassa i form av lutar och avfall inom skogsindustrin.

En inhemsk biomasseskälla är torv. Torven innehåller dock höga värden av svavel och tungmetaller. Även om torv räknas som biomassa är det i praktiken ett fossilt bränsle. Torvmossarna återskapas så långsamt att de torvmossar som nu skördas kommer att vara synligt påverkade under decennier.

Energiskog och andra energigrödor kan på sikt bli ett intressant alternativ. Storskalig användning av energiskog eller energigrödor kan ha negativ inverkan på miljön. För att uppnå stor energiproduktion fordras att hundratusentals hektar odlas med energigrödor. Monokulturer kan leda till att grödorna blir känsliga för angrepp och att den naturliga floran och faunan utarmas. Biomassorna måste dessutom transporteras till förbränningsanläggningar, vilket torde öka behovet av vägtransporter.

Utvinning av deponigas från soptippar kan ge ett marginellt energitillskott. Förbränning av sopor och avfall kan också ge vissa mängder energi. Söföbränningen bör dock ske i anläggningar som kan uppfylla högt ställda miljökrav. Vi anser att gränsvärdena för gamla anläggningar – bl.a. avseende dioxin – inom en tioårsperiod bör uppfylla samma höga krav som de som i dag ställs på nya förbränningsanläggningar.

Det finns endast ett fåtal energiproduktionsalternativ som inte innebär förbränning. De förnyelsebara energikällorna inkluderar bl.a. vatten-, vind-, våg- och solkraft. Jordvärme är ytterligare ett alternativ.

4.4.3 Kärnkraftsavvecklingens miljökonsekvenser

Folkomröstningen 1980 fastställde att:

Kärnkraften avvecklas i den takt det är möjligt med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och valfard. För att bl.a. minska oljeberoendet och i avvaktan på att förnybara energikällor blir tillgängliga används högst de 12 kärnkraftsreaktorer som idag är i drift, färdiga eller under arbete. (Välsedel för linjerna 1 och 2.)

Årtalet 2010 förekom inte på välsedlarna utan är en produkt av ett riksdagsbeslut. Folkomröstningsresultatet innebär således att kärnkraften bör behållas. Riksdagen bör därför – för att uppfylla folkomröstningsresultatet – upphäva sitt tidigare beslut om att avvecklingen skall vara slutförd år 2010.

Kärnkraften bör, enligt vår mening, användas tills det finns andra – miljö- mässigt och ekonomiskt – godtagbara alternativ. Dessa saknas idag.

Den av socialdemokraterna aviserade kärnkraftsavvecklingen kommer att ske på bekostnad av såväl den svenska miljön som samhällsekonomin. Den

socialdemokratiska avvecklingen kostar – i förhållande till det fall då kärnkraftverken används under hela sin tekniska livslängd, dvs. minst 40 år – drygt 200 000 miljoner kronor eller 25 000 kronor per invånare i Sverige.

Ett bibehållande av kärnkraften ökar radikalt våra möjligheter att uppfylla riksdagens beslut om ett koldioxidtak. Det ökar också Sveriges möjligheter att bära de ekonomiska bördorna av en offensiv miljöpolitik.

Statens energiverk och statens naturvårdsverk har gemensamt presenterat en utredning om ett framtida energisystem. Utredningen har varit bunden av förutsättningen att kärnkraftsavvecklingen påbörjas 1995 och avslutas 2010. Utredningen visar klart att riksdagens koldioxidbeslut måste offras. Utredningen presenterar förvisso ett scenario med oförändrade koldioxidutsläpp, men det förutsätter att vårt land lämnar de avancerade i-ländernas skara och faller tillbaka i en långtgående stagnation. Detta är självfallet oacceptabelt.

Vi anser att naturvårdsverket och energiverket bör få i uppgift att utreda de miljömässiga konsekvenserna av en kärnkraftsavveckling. Först då alla konsekvenser har klarlagts kan avgörande beslut om Sveriges framtida energiförsörjning fattas.

4.5 Ett miljövänligt transportsystem

Inom samtliga samhällsområden måste värnet om miljön prioriteras. Detta gäller inte minst inom kommunikationsområdet. Ett väl fungerande transportsystem är nödvändigt för att samhället skall kunna fungera. Detta går mycket väl att kombinera med en framsynt miljöpolitik.

Transportpolitiken skall, enligt vår mening, stimulera till miljöförbättrande åtgärder.

4.5.1 Personbilar

I Sverige, som är ett relativt glesbefolkat land, är fungerande och individuella transporter en förutsättning för att samhället skall fungera. Bilen utgör ryggraden i det svenska transportsystemet. Åtta resor av tio sker med bil.

Moderata samlingspartiet har i riksdagen varit pådrivande för en snabb frivillig övergång till avgasrenade bilar, med stimulans i form av skatterabatter vid bilinköp eller på fordonsskatten. Våra förslag vann våren 1985 riksdagens bifall mot socialdemokraternas röster.

Det förslag som efter valet hösten 1985 lades fram av den socialdemokratiska regeringen var i stort sett en kopia av de krav vi moderater framfört och som socialdemokraterna motsatt sig ett halvår tidigare.

Det senare riksdagsbeslutet var ett stort steg mot renare luft. En katalysatorförsedd bils utsläpp av olika ämnen, däribland kväveoxider, minskar med 80–90 procent. Luftföroreningarna från bilar kommer därför i mitten av 1990-talet att ha minskat kraftigt. Tack vare den frivilliga, skattestimulerade avgasreningen rullade redan vid årsskiftet 1988/89 närmare 450 000 katalysatorbilar på Sveriges vägar. Sedan lagstiftningen började gälla har antalet avgasrenade bilar ökat till mer än 650 000. De beräknas svara för 25 procent av trafikarbetet.

Utsläppsvolymer av kväveoxider, koloxid och kolväten har redan börjat minska i och med införandet av den katalytiska avgasreningen. Minskningen

Mot. 1989/90
Jo883

är stor, trots att trafikvolymen ökar kontinuerligt.

Nyligen gjorda mätningar av utsläpp från katalysatorförsedda bilar, genomförda av Svensk bilpovning AB, antyder att minskningarna kommer att bli ännu större. Utredningen visar att utsläppen kraftigt understiger de lagstadgade kraven. Utsläppen av kväveoxider, som exempel, lag på hälften av den lagstadgade nivån.

Även om den katalytiska avgasreningen redan börjat verka måste åtgärder inom den befintliga bilparken uppmuntras. Även på detta område har regeringen, sent omsider, följt ett av våra krav. Ett stimulansbidrag på 1 000 kronor föreslås utgå till åtgärder som minskar utsläppen på icke avgasrenade bilar med 40 procent. Detta belopp är dock, enligt vår mening, för lågt. Kostnaden för eftermontering av en katalysator är cirka 4 000 kronor. Man bör därför överväga om inte stimulansbidraget skall höjas till 3 000 kronor, vilket var vårt ursprungliga krav.

Nästa steg i utsläppsminskningar inom trafiken är att uppmuntra en snabbare förnyelse av bilparken. Nya bilar har effektiv avgasrening och kräver mindre bensin. Bensinförbrukningen blir cirka 1 procent lägre för varje ny bilårsmodell.

Nyregistreringen av bilar i Sverige är, trots de senaste årens ökning, måttlig i jämförelse med övriga OECD-länder. Denna utveckling beror troligen på de pålagor som påförts bilismen under de senaste åren.

För att åstadkomma en ökad utskrotning av äldre, ej avgasrenade bilar, bör enligt vår mening bilskrotningspremien tillfälligt höjas till 1 500 kronor under 1991. Varje äldre bil som ersätts med en ny medför utsläppsminskningar av skadliga ämnen med 80–90 procent.

Vi är inte främmande för att införa krav på katalytisk rening för trafik i storstäderna, under förutsättning att kringfartleder finns att tillgå. Utveckling av nya bilmotorer, elbilar och mindre miljöskadliga bränslesorter ger nya framtidsmöjligheter. De stora bilföretagen presenterar redan nu elbilar med konkurrenskraftiga egenskaper i fråga om bl.a. räckvidd. Det kommersiella genombrottet torde ändå dröja ett antal år.

På sikt kan vissa varutransporter och kollektiv trafik ersättas med fordon drivna med el eller etanol, motorgas etc.

Vi anser att skatteklassningen skall utformas så att hänsyn tas till fordons miljöpåverkande effekter. Miljövänliga fordon kommer då att gynnas i förhållande till andra.

4.5.2 Kringfartsleder och modern trafikstyrningsteknik

Avgasutsläppen kan minska genom att trafiken inte i onödan tvingas vistas i städerna. Kringfartsleder minskar trafikintensiteten i stadskärnorna. Kringfartslederna möjliggör dessutom körning i lugn och jämn takt, vilket också resulterar i minskade utsläpp.

Rapporten "Ringleder och förbifarter i omvärlden" från Transportforskningsberedningen redovisar utländska erfarenheter av kringfartsleder. Vid byggande av ringleder runt mellanstora städer i Storbritannien minskade den totala trafiken i centrum med 40 procent och den tunga trafiken med 90 procent. Därutöver minskade bullernivån med 5–10 dB(A). Liknande resultat

skulle kunna uppnås även i Sverige. I diskussionerna kring Österleden i Stockholm beräknas trafiken genom city minska med 20–25 procent.

En bättre styrning och samordning av trafiksignaler ger, också lagre utsläpp. Med modern trafiksignalering på gatunätet och dataprogram för tidsättning och övervakning fas avgas- och bränsleförbrukningsminskningar med 10–25 procent per korsning. Antalet olyckor minskar samtidigt med 25 procent. Väginvesteringar är således ofta positiva ur miljösynpunkt.

4.5.3 Transporternas miljöpåverkan

Varu- och materialtransporterna måste fungera. Oberoende av valet av transportmedel skall huvudmålsättningen vara att transporterna skall vara så effektiva som möjligt. Detta ger positiva resultat inom miljövärdet. Järnvägs-, flyg- och vägtransporter skall komplettera varandra så att de utnyttjas på bästa sätt.

Landsvägstransporterna står för en betydande del av utsläppen. Dieselutsläppen måste nedbringas. Riksdagen har med vårt stöd infört de s.k. USA-kraven på lätta lastbilar, bussar och tunga fordon. Ett frivilligt tidigare införande har också stimulerats.

De skärpta lagkraven driver på utvecklingen i miljövänlig riktning. Den tekniska utvecklingen möjliggör ytterligare utsläppsminskningar. Det gäller såväl motorer som drivmedel. Dieselavgasernas skadliga utsläpp minskar i takt med att bränslekväliteten förbättras, vilket har skett accentuerat under de senaste åren. Beräkningar från Scania visar, som exempel, att bränsleförbrukningen kan minskas med upp till 30 procent under en tioårsperiod.

4.5.4 Järnvägar

Järnvägens roll i det svenska transportsystemet har inte förstärkts de senaste åren. På sträckor över 40 mil är dock järnvägstransport av gods i dagsläget ett miljövänligare alternativ än godstransporter på landsväg. Järnvägens andel av godstransporterna är i dag cirka 35 procent.

Järnvägen behöver ges goda utvecklingsmöjligheter. Planerna för järnvägarna i EG är mycket omfattande. Höghastighetståg, tågtunnel under engelska kanalen m.m. är några exempel. Järnvägen är, vid eldrift under nuvarande förhållanden, en miljövänlig transportform.

Vi välkomnade beslutet om att separera "affärs SJ" och banverket. Ökad marknadsorientering ger SJ och järnvägstrafiken bättre möjligheter. Satsningen på snabbtåg och nya serviceformer ser ut att falla väl ut.

För att utveckla SJ och kunna bygga ut infrastrukturen krävs nya arbets- och finansieringsformer. Exploatering av SJ:s olika markområden, samfinansiering med övriga intressenter, byggandet av Öresundsbron etc. är endast några exempel på åtgärder som kan stärka tågtrafikens position.

Vår målsättning har varit att SJ i fri konkurrens med andra transportalternativ skall kunna utnyttja sina fördelar. Den senaste tidens utveckling av SJ är därför, enligt vår mening, positiv. Med ett mer marknadsinriktat SJ finns det goda möjligheter att utveckla järnvägstrafiken.

Mot. 1989/90
Jo883

4.5.5 Kollektivtrafiken i tätorterna

Mot. 1989/90

Jo883

Kollektivtrafiken i större tätorter utgör många gånger ett miljöproblem, framförallt när det gäller dieseldrivna bussar. Att överflytta biltrafik till dieselbussar kan ge en direkt negativ miljöeffekt, inte minst om man jämför med katalytiskt avgasrenade bilar. En undersökning gjord av statens väg- och trafikinstitut, VTI, visar att en buss släpper ut mer än fyra gånger så mycket skadliga ämnen som en avgasrenad bil, mätt per persontransportkilometer.

I Uppsala och Härnösand pågår intressanta försök med miljövänliga bussar, drivna av t.ex. vätgas. I Göteborg planeras naturgasdrivna bilar. Storstockholms lokaltrafik har nyligen startat försök med ett 30-tal etanoldrivna bilar. Dessa och liknande försök bör uppmuntras.

Skärpta miljökrav bör successivt införas även för kollektivtrafik och annan tung trafik.

4.5.6 Flygtrafiken

Flygets relativa miljöpåverkan är förhållandevis liten, men bör ändå minimeras. Utvecklingen gårdock i rätt riktning. Nya motorer inom inrikestrafiken minskar utsläpp och buller. Avisningsmetoderna förbättras, glykol och urea tas om hand med nya metoder.

Det nuvarande s.k. miljöavgiftssystemet fungerar dock inte tillfredsställande. Intäkterna bör användas för att stimulera utveckling och användande av ny teknik med mindre negativa miljöeffekter. Sverige bör samtidigt verka internationellt för att utsläppen från de internationella flygturerna minskas.

4.5.7 Sjöfarten

Den internationella sjöfartens negativa miljöpåverkan måste bekämpas genom internationellt arbete. När det gäller den svenska kustsjöfarten kan vi i större utsträckning själva fastställa inom vilka miljöomar verksamheten skall ske. Miljöeffekten av kustsjöfarten inklusive färjetrafiken är inte lika kartlagd som de andra trafikslagens miljöpåverkan. En av de få undersökningarna av sjötrafikens miljöeffekter som gjorts behandlar färjetrafiken inom Stockholms skärgård och är framtagen vid institutionen för analytisk kemi vid Stockholms universitet. Den visar att utsläppen av kväveoxider uppgår till 4 500 ton per år, vilket bör jämföras med vägtrafikens utsläpp i regionen som uppgår till 12 000 ton per år.

Kustsjöfarten svarar för ca 45 procent av den inrikes godsfrakten. Skärpta miljökrav skulle snabbt kunna få positiva miljöeffekter. Enligt vår mening bör utsläppskraven skäpas för kustsjöfarten. För den internationella trafiken bör exempelvis Östersjökonventionen ändras så att skärpta regler blir gällande.

4.5.8 Internationellt arbete

Luftmiljöproblemen är internationella och känner inga gränser. Därför är våra relationer till exempelvis EG när det gäller trafik- och miljöpolitik av dominerande betydelse. Sverige bör vara aktivt och pådrivande i de internationella miljösammanhangen.

Arbetet för att skapa en europeisk organisation för aktivt miljöarbete, European Environmental Agency (EEA), är mycket positivt. Sverige bör snarast påbörja arbetet med att söka fullt deltagande i organisationen.

Mot. 1989/90
Jo883

4.5.9 Teknisk utveckling

Erfarenheter visar att teknisk utveckling genererar energisnålare och mer miljövänliga lösningar. Det gäller inte minst inom transportområdet. För att uppmuntra och påskynda den tekniska utvecklingen i miljövänlig riktning skall politiker fastställa gränsvärden i stället för att i detalj binda upp besluten i olika tekniska lösningar. Via rabatter, avgifts- och skattenedsättningar kan processen påskyndas.

Tekniken har gett oss oanade resurser och kommer att kunna ge oss sådana också i kampen mot miljöförstöringen. Det gäller inte minst inom miljöområdet.

4.6 Hushållen och miljö

4.6.1 Bättre miljöinformation

Även hushållen bidrar till negativ miljöpåverkan. Många problem bottnar i okunskap. Ökad miljömedvetenhet har dock lett till att allt fler människor försöker leva på ett mer miljövänligt sätt. Under 1990-talet kommer miljömärkning att införas i Sverige. Vår förhoppning är att märkningssystemet ytterligare kommer att förbättra och underlätta konsumenternas möjlighet att handla miljövänligt. Ökad kunskap är nödvändig för att bemästra miljöproblemen.

Undersökningar har visat att många lärare, framför allt på låg- och mellanstadiet, har bristfälliga naturvetenskapliga kunskaper. Detta är oroande. Mot denna bakgrund har vi i andra motioner föreslagit väsentligt förbättrade ämneskunskaper för lärare som undervisar på grundskolan. I förlängningen innebär detta en kraftfull satsning på förbättrad utbildning rörande miljöfrågor.

4.6.2 Avfall och kemikalieanvändning

Det finns dock ett par områden som är värda speciell uppmärksamhet. Det gäller framförallt avfallsområdet, men även hushållens användning av kemikalier samt behovet av ett förbättrat inomhusklimat. Avfallet är – både bildligen och bokstavligen – ett växande problem och därför har vi valt att presentera en separat motion som behandlar dessa frågor.

Användningen av hushållskemikalier hör intimt samman med avfallsfrågorna. Många hushållskemikalier – färgrester, mediciner, läsningsmedel etc. – skall förr eller senare tas om hand som avfall. Enligt vår mening bör biologiskt svårnedbrytbara substanser i hushållskemikalier reduceras mycket kraftigt. De skall endast få förekomma då inga realistiska ersättningsämnen eller metoder finns att uppbringa. En väl fungerande miljömärkning i kombination med verkningsfulla miljöavgifter torde snabbt kunna påskynda övergången till mer miljövänliga alternativ.

Radon är ett i naturen förekommande radioaktivt ämne. Då radonet sönderfaller bildas alfaemitterande s.k. radondöttrar. Radondöttrarna kan fastna i andningsorganen. Alfastålningen har kort räckvidd, men kan skada den känsliga lungvävnaden. I värsta fall kan cancer utvecklas.

Många bostäder i Sverige har problem med förhöjda radonhalter. Berggrunden har på många håll en förhållandevis hög radonhalt. Även byggmaterial – exempelvis blåbetong – kan innehålla radon. Radonhalten anses ha fördubblats mellan 1950 och 1970 på grund av förändrad byggteknik. Under 1970-talet skedde ytterligare en fördubbling beroende på olika energibesparande åtgärder. Statens strålskyddsinstitut har uppskattat att antalet cancerfall förorsakade av förhöjda radonhalter i framtiden kommer att uppgå till mellan 300 och 3 000 cancerfall årligen. Enligt vår mening måste insatserna för att spåra och åtgärda bostäder med radonhalter som överstiger gränsvärdena intensifieras. Åtgärdsgränsen bör sänkas till 200 Bq per kubikmeter luft, vilket överensstämmer med andra länders gränsvärden.

4.7 Jordbruket och miljön

Jordbrukarna är den bästa garantin för att odlingslandskapet bevaras och förvaltas samt att stora miljövärden och en levande landsbygd kan värnas. Miljöanpassning inom jord- och skogsbruket är både möjlig och nödvändig.

Växtskyddsmedel används för att förhindra angrepp av växtskadegörare. Den kontroll av livsmedel som sker visar att inga kända hälsorisker föreligger. En slopad användning av växtskyddsmedel kan däremot komma att äventyra livsmedelssäkerheten framför allt genom att risken för skadliga svampangrepp ökar. Detta framgår av cancerkommitténs rapport. Kommittén är mer orolig över ämnen som gynnas i grödor som inte behandlats med växtskyddsmedel än över de restsubstanser som finns i svenska grödor.

Jordbruket har ett självklart miljöansvar. Många hävdar att detta kräver en sänkt intensitet. En effektiv jordbruksproduktion innebär enligt vår mening att insatsmedel i form av gödning och växtskyddsmedel används på ett balanserat sätt. Det finns därför inte något motsatsförhållande mellan ett effektivt och ett miljövänligt jordbruk.

Ett visst näringsläckage från jordbruket har alltid förekommit. Tillsammans med utsläpp från andra källor har detta blivit ett miljöproblem. Att näringsläckagets storlek bestäms av mängden tillförd näring är en vanlig missuppfattning. Försök visar att läckaget från icke gödslad, odlad mark är nästan lika stort som från normalgödslad. Det finns i dag kända faktorer som är av större betydelse för näringsläckaget än kvävegivans storlek. Den viktigaste är den öppna jorden. En flerårig vall kan utnyttja stora mängder gödsel utan nämnvärt näringsläckage. En träda utan täckgröda fungerar dåligt och läcker vid nederbörd stora mängder lättlösligt kväve till vattendragen.

En markerad ökning av kväveförlusterna uppstår vid spridning av stallgödsel tidigt på hösten på icke bevuxen mark. Detta måste förhindras. Ökad lagringskapacitet i gödselverdanläggningar är därför en nödvändighet.

Ett statligt stimulansbidrag till byggande av större gödselverdanläggningar

har på moderat initiativ införts. En anpassning av djurhållningen till den befintliga bruksarealens storlek måste också ske.

Mot. 1989/90
Jo883

Utvecklingen av de kemiska växtskyddsmedlen går mot allt mindre giftiga och allt mer selektiva medel. Samtidigt förbättras och förfinas tekniken. Samma effekt som tidigare erhöles med stora hektardoser kan idag uppnås med väsentligt lägre doser. Internationellt sett används förhållandevis små mängder bekämpningsmedel och gödningsmedel i det svenska jordbruket. Det beror på Sveriges gynnsamma odlingsbetingelser.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen i det internationella förhandlingsarbetet verkar för att de kritiska belastningsgränserna – bl.a. avseende svavelutsläpp – inte överskrids.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att naturvårdsverket bör intensifiera forskningen kring olika klorföreningars skadeverkningar.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att naturvårdsverket bör kartlägga hur utsläppen förhåller sig i förhållande till de kritiska belastningsgränserna och föreslå åtgärder då dessa gränser hotas att överskridas.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ekonomiska styrmedel.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översynen av miljölagstiftningen.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljökonsekvensanalyser inom genteknikområdet m.m.,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillsynsverksamheten och myndigheternas roll i detta arbete.

8. att riksdagen beslutar att överföra de medel som i dag används inom det s.k. Dalälvsprojektet till anslaget Åtgärder mot miljöskador.

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om prioriteringar vid användning av anslaget Åtgärder mot miljöskador.

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder som minskar kustsjöfartens inklusive färjetrafikens negativa miljöeffekter¹⁾].

10. att riksdagen beslutar att klorerade kolväten och tungmetaller endast får användas då inga rimliga ersättningsämnen eller metoder finns tillgängliga.

11. att riksdagen hos regeringen begär förslag till gränsvärden för utsläpp från gamla sopförbränningsanläggningar i enlighet med vad som i motionen anförts.

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försöksverksamhet mot kväveläckage i Polen.

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svärnedbrytbara föreningar.

Mot. 1989/90
Jo883

14. att riksdagen hos regeringen begär kartläggning av miljötillståndet i våra inre vatten och förslag om åtgärdsprogram med anledning av denna.

15. att riksdagen hos regeringen begär utredning om de miljömässiga konsekvenserna av en kärnkraftsavveckling.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stimulansbidrag för eftermontering av katalysatorer¹].

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhöjda bilskrotningspremier.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av kringfartsleder¹].

Stockholm den 25 januari 1990

Sven Eric Lorentzon (m)

Jens Eriksson (m)

Ingvar Eriksson (m)

Carl G Nilsson (m)

Ivar Virgin (m)

Mona Saint Cyr (m)

Birgit Henriksson (m)

Hans Dau (m)

Ingrid Hemmingsson (m)

Anders G Högmark (m)

Karl-Gösta Svenson (m)

